

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

SOCIALMEDICIN • MILJÖFRÅGOR • HANDIKAPP

Om
naturen, människan
och allas framtid
skriver

Sture Wahlström

Sid 5

Victor Steffen
berättar ett minne
från 30-talet

Sid 8

Om ytterligare
ett nytt RHL-initiativ
rapporteras på sid 12

Bildkryss sid 17

Dokumentnovell av
Gunnar Nilsson

Sid 18

RHL-information sid 20

nr 2 1973
februari
pris 2:--

Det här är en identitetsbricka för pacemakerbärare

*Det är ett exempel på initiativ från
Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka*

Men förbundet har också tagit en rad andra initiativ och genomfört nya åtgärder. Vi ska helt kort berätta om några.

RES MED RHL TILL SUNNY BEACH

RHL började 1972 med rekreativresor bl a till Sunny Beach i Bulgarien. De blev en succé. Ett 30-tal resenärer deltog i resorna i slutet av maj/början juni. Svensk sjuksköterska medföljde på resan. Så gott som alla deltagarna var mycket nöjda och kände sig mycket piggare och i bättre kondition efter Bulgarienvistelsen. Det blir fler resor 1973.

Förbundet har fyra konvalescenthem: Björkefors i Värmlands län, Åsen i Kristianstads län, Svanholmen i Malmöhus län och Långasjön i Blekinge län. Förbundet har ekonomiskt bidragit för att möjliggöra om- och tillbyggnader vid Svanholmen och Åsen. Förbundet lämnar bidrag till konvalescentvård vid hemmen.

KONVALESCENT- HEMMEN RUSTAS UPP

HJÄRTATS DAG GAV NYA MEDLEMMAR

Inför "Hjärtats dag" 1972 satsade förbundet hårt och arrangerade utställningar i samarbete med Socialstyrelsen och Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar. Genom detta initiativ fick förbundet många nya medlemmar.

Inför förbundets kongress i Östersund i slutet av juni i år satsar RHL på en kampanj mot rökningen. Det gör man med ett märke som man kan bära, med bordskyltar och brevmärken som alla för fram temat BRYT RÖKVANAN. Skriv till RHL så kan du få märket.

BRYT RÖKVANAN

TIDNINGEN HETER STATUS

Status kommer ut med 10 nummer om året. Status har mer och mer satsat på artiklar och reportage om miljöfrågor — i vid bemärkelse. Dessutom socialmedicin, handikappfrågor och litterära bidrag. Prenumerationspriset är lågt.

Regionkurser i samarbete med ABF ang. den socialpolitiska målsättningen för hjärt- och lungsjuka kommer att genomföras. RHL har introducerat anpassningskurser för hjärtsjuka under år 1972.

KURSER AV NYTT SLAG

RIKSFÖRBUNDET FÖR HJÄRT- OCH LUNGSJUKA

BOX 3196 103 63 STOCKHOLM 3 TEL 08/20 09 23

Status

Organ för Riksförbundet
för Hjärt- och Lungsjuka

nr 2/1973 årgång 36

Ansvarig utgivare: **Albert Fredin**

Redaktör: **Erik Ransemar**

Förbundskansli:

David Bagares Gata 3, 1 tr, Sthlm C

Postadress: Box 3196,

103 63 Stockholm 3

Telefon: 08/20 09 23, 20 09 24

Postgiro: 95 00 11 - 7

Tryckeri:

Axlings Bok- & Tidskriftstryckeri,
Södertälje

Prenumerationspris:

Helår 20:—, halvår 11:—

Innehåll:

Probs	4
Naturen, människan och allas vår framtid. En artikel av Sture Wahlström	5
Så var det på 30-talet. Victor Steffen berättar	8
Läkemedelskontrollen och framtiden. Om behovet av information om läkemedel rapporterar Halvdan Renling ..	10
Fysisk träning på ny kurs för hjärtsjuka i RHL-regi. Bengt Dahlström har gjort ett reportage från RHL:s första anpassningskurs	12
Det är inte svårt att anpassa kosten efter hjärtats krav. Hilde Roempke ger kostråd ..	14
Dokumentnovell av Gunnar Nilsson	18
RHL-information	20

Omslagsbild: Mark Markefelt

Foto sid 5: Claes Wahlström
sid 6 och 7: Keittel Ericsson
sid 8: Mark Markefelt

Staten bör ta över skyddade verkstäderna

RHL har yttrat sig över förslag från utredningen rörande den skyddade sysselsättningen. I förra numret publicerade vi inledningen till yttrandet. Här publiceras nu de övriga synpunkterna från RHL med viss förkortning.

Meidnerkommittén, vars huvuduppdrag varit att utreda den skyddade sysselsättningens läge och framtida organisation och utformning, fick i utredningsdirektiven en olycklig begränsning. Kommittén fick inte lägga fram förslag som innebar någon genomgripande förändring av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, d v s mellan staten och de nuvarande huvudmännen för de skyddade verkstäderna.

Det betyder att Meidnerkommittén inte kunnat mer djupgående analysera förutsättningarna för staten att driva *hela* den skyddade sysselsättningen, d v s att på ett naturligt sätt inordna denna form av produktivt arbete i en allmängiltig företagsform. De invändningar som kommittén gör i det här avseendet förefaller föga genomtänkta. Arbetsmarknadsstyrelsen har visat att man genom statliga initiativ för att tillskapa arbetstillfällen t ex i form av kontorsarbetscentraler mycket väl kan snabbt tillskapa arbetsenheter som är geografiskt väl fördelade över landet. De industriella beredskapsarbetena visar att man genom statliga initiativ snabbt kan tillskapa arbetstillfällen där de arbetslösa finns.

RHL kan såsom situationen är idag när det gäller verksamheten med skyddade verkstäder inte inse att det finns behov av att med tvingande åtgärder överföra huvudmannaskapet till landstingen. Det torde ske en sådan sammansmältning av sig själv under den närmaste tioårsperioden. Målsättningen bör istället vara att i framtiden få ett statligt huvudmannaskap. Landstingen borde istället få möjlighet att koncentrera sina ekonomiska resurser på företagshälsovården, där det är naturligare med landstingen som huvudmän, och den medicinska rehabiliteringen, där landstingen genom ansvaret för sjukvården har ett primäransvar och där det fortfarande är dåligt utbyggt inom stora delar av vårt land. Inte minst gäller det rehabiliteringen inom psykiatrin, långvården och socialmedicinen.

RHL delar den uppfattning som Meidnerkommittén lägger fram när det gäller den personkrets som skall komma ifråga för arbete på skyddade verkstäderna. Det är RHL:s uppfattning, och den delen av samtliga nordiska förbund för hjärt- och lungsjuka, att skyddat arbete på våra verkstäder inte skall vara en form som man tar till inom kommunerna för att lösa sysselsättningsfrågan för arbetslösa utan dokumenterade handikapp. Det måste vara en statlig angelägenhet att se till att arbetslöshet elimineras genom näringspolitiken och den allmänna samhällspolitiken.

RHL kan inte ansluta sig till Meidnerkommitténs förslag att företag skall få "överföra" redan anställda till halvskyddad sysselsättning utöver kraven på nyanställning för lika många som "överförs".

Konsekvenserna av en sådan åtgärd tycks oss inte klarlagda av kommittén.

Probs

Alla blir vi handikappade om vi inte dör innan, sa Richard Sterner

"Alla blir vi handikappade, om vi inte dör innan", sa HCK:s ordförande **Richard Sterner** i sitt inledningsanförande vid HCK:s informationsdag i Riksdagshuset i slutet av november i fjol.

Statsrådet **Alva Myrdal** betonade att de handikappades missnöje inte fungerar, och inte heller får fungera som en broms. Missnöjet ska i stället fungera som en motor. Och nog märkte man att handikappörelsen inte känner till någon bromsmekanism. Den kampanda och viljestyrka som lyste igenom kraven från handikappgruppernas representanter gick inte att ta miste på. Under de dryga två timmar som representanterna redogjorde för sina olika problem och om vad sjukdomen innebär fick de övriga folkrörelserna en provkarta som pekade på allt som fattas för de mest eftersatta grupperna, trots en mängd insatser i samhället.

"Vi arbetar för dem som är längst ifrån jämlikheten. Det har gjorts stora framsteg. I princip har det erkänts att även handikappade ska ha en plats i gemenskapen. — men det mesta återstår", sade **Richard Sterner** och fick stöd av **Hans Gedin**, HCK:s vice ordförande, som kritiserade vårt rika samhälle som blivit så fattigt att det inte har råd att stödja de sämst ställda. **Hans Gedin** påpekade också olikheterna i organisationsbyggnaden, men tog samtidigt upp gemensamma krav, som tex ekonomisk trygghet åt dem som inte får jobb, rätten till undervisning och utbildning, arbete åt alla, ändamålsenliga bostäder, den yttre miljön, kommunikationsfrågorna, färdtjänsten

och inte minst viktigt de kulturella aktiviteterna.

Informationsdagen följdes med stort intresse av folkrörelserna, representerande det politiska livet, fackföreningar, bildningsorganisationer, nykterhetsrörelsen, barn- och ungdomsorganisationer, kristna samfund, hjälporganisationer, kulturorganisationer, organisationstidskrifter samt press och radio. Totalt var ca 70 organisationer företrädda med 175 representanter.

Färdtjänst ska de va — för handikappade

"Vi har ju färdtjänst! Det vore därför överkvalificerat att anpassa pendeltågstationerna efter handikappades behov."

Detta uttalande gör **Helge Berglund**, verkställande direktör på Stor-Stockholms lokaltrafik, med anledning av en JO-anmälan från **Rolf Utberg** och **Hans Gedin**, vilka är verksamma inom HCK, Handikappförbundens centralkommitté. **Utberg** och **Gedin** påpekade för JO i en skrivelse den 27.10.71 att SL har underlåtit att följa bestämmelserna i Byggnadsstadgan vid uppförande av pendeltågstationen i Jordbro, utanför Stockholm.

Utberg och **Gedin** menar att det i **Berglunds** uttalande "ligger inte bara ett avsteg från handikappbyggnormerna, utan även en cynism, som vi trodde var främmande för offentliga organ". Färdtjänsten har tillkommit just för att de allmänna kommunikationsmedlen inte är tillgängliga för många handikappade, och inte som hr **Berglund** tydligen fått för sig, för att man skall kunna bygga nya järnvägsstationer utan att behöva ta hänsyn till de handikappade.

Genom paragraf 42 a i Byggnadsstadgan har man från statsmakternas sida velat tillförsäkra de handikappade laglig rätt att få tillträde till "utrymmen i byggnad till vilka allmänheten äger tillträde eller som utgör arbetslokal...". **Helge Berglund** menar att färdtjänsten (för stockholmarnas del sex enkla fritidsresor i månaden) och de kostnader en handikappanpassning skulle medföra tillåter SL att strunta i Byggnadsstadgan och handikappbyggnormer.

Utberg och **Gedin** påpekar att "vare sig i byggnadsstadgan, tillämpningsföreskrifterna eller i förarbetena har

gjorts några som helst inskränkningar. Tanken bakom handikappbyggnormerna är att samhällets reguljära service skall få en sådan utformning att de även tillgodoser handikappades krav."

JO har haft ärendet aktuellt drygt ett år.

DHR gör kraftfullt uttalande för Vietnams lidande folk

Kriget i Vietnam har utvecklats till en ohygglig terror mot civilbefolkningen utan motstycke i modern historia. Massbombning av bostadsområden och användning av nya vapen har medfört att miljontals människor blir invaliderade samtidigt som civila sjukhus förintas och de civilskadade inte kan beredas en vård som är erforderlig. Gènevekonventionen av den 12 augusti 1949 angående skydd för civilpersoner i krigstid synes icke ha respekterats av de krigförande i Vietnam. Den är också i flera avseenden otillräcklig eftersom den icke förutsatt den form av krigföring som där tillämpas.

De oerhörda konsekvenserna för ett land när en stor del av civilbefolkningen drabbas av svåra fysiska handikapp och även kommande generationer kan drabbas genom biologiska stridsmedel kräver att man snabbt kommer fram till internationella överenskommelser om skydd och vård av civilbefolkningen i alla former av väpnade konflikter.

DHR:s förbundsstyrelse reagerar starkt emot att människor som inte deltar i stridshandlingar blir utsatta för sådana och vill uttala att bombning mot civilbefolkningen och utnyttjande av stridsmedel drabbar barn, kvinnor, äldre och andra som icke är stridande måste upphöra.

DHR är medveten om att bl a svenska regeringen och internationella röda korset verkar för internationella överenskommelser som kan ge civilbefolkningen bättre skydd i krigssituationer. Med hänsyn till de förödande verkningar som pågående stridshandlingar i Indokina medför för befolkningen vill De Handikappades Riksförbunds styrelse uttala att svenska regeringen måste medverka till en internationell insats för att ge Vietnamkrigets handikappade sådan rehabiliteringsvård och hjälpmedel som erfordras.

Naturen, människan och allas vår framtid

Det har i tusentals tidningsartiklar, TV- och radioprogram o s v framhållits hur industrier och myndigheter ständigt inkräktar på orörda, eller åtminstone relativt orörda, naturområden. Det har vidare talats om hur arkitekter och ingenjörer syndat när det gäller att åstadkomma en harmonisk sammansmältning av landskap och bebyggelse, samt vilka förödande verkningar det bristfälliga sanitära bygget fått för sjöar och vattendrag etc., framhåller STURE WAHLSTRÖM i denna artikel. Men säger han också: det måste samtidigt hävdas, att varje enskild människa har mycket på sitt samvete när det gäller nedsmutsning och förfulning ute i markerna.

Om tex förpackningsindustrin — och självfallet även politikerna — i större utsträckning än som skett hade känt sitt ansvar, så hade naturen aldrig blivit belamrad med miljoner plast- och papphöljen, engångsglas, ölburkar och andra obehagliga ting. Och om inte fritidsintressenas exploatörer av skilda kategorier varit fullt så angelägna om att tjäna stora pengar på lättvindigast möjliga sätt — inte hade vi då haft sådana massor av oändligt trista och hälsovådliga campingplatser, sterila fritidsbyar och andra mer eller mindre onaturliga företeelser.

De högkvalificerade syndarnas skara är stor, mycket stor. Tvättmedelsfabrikanter, tillverkare och nyttjare av kemiska besprutningsmedel, "trä- och cellulosatänkare" i kvadrat, fantasilösa kraftverksbyggare och sjöreglerare, slöa och okunniga s k "fritidsexperten", Planertz-typer bland väg- och husbyggare, föga framsynta lagstiftare — alla har de sin trasa med i byken.

Och det finns ju — det kan säkert

envar som sysslat med reklam eller redigerat någon av veckopressens otaliga frågespalter intyga — ingen brist på ivriga och okritiska "goda-råd"-slukare.

Dyrkan av det gyllene tillfället — tillfället som måste gripas i flykten, tillfället man inte vågar missa — som fördärvar vårt humör, fördunklar vårt omdöme och förvandlar vår kultur till en febril tävlan om en plats i trampkvarnen; — denna dyrkan är vad fritidsintressenas och habegärets exploatörer aldrig försummar en chans att underblåsa. De framstår gärna som osjälviska idégivare, som vill allas väl och ingens ofärd. Se bara, säger de, hur folk trivs! Vi är tråkighetens svurna fiender. Både kommunalgubbar och industrifolk komplimenterar oss för våra initiativ.

Affär är affär, säger man

Att den enskilde individens egna initiativ undan för undan förkvävs och negligeras, har man kanske inte tänkt

så mycket på — eller också har man i själva verket tänkt *just* på den saken. Samhällets ledande organ — de som stiftar naturvårdslagar och tillhåller oss att inte skräpa ned och "bära oss åt" — är sannerligen i betänklig grad tvetungade. De låter oss betala dryga böter om vi medvetet och uppenbart skräpar ned eller demolerar naturen — men i den heliga produktionens intresse låter de storindustrin massproducera sådant som direkt eller indirekt inbjuder folk till att grisa ned omkring sig.

Affär är affär, resoneras det. Men man säger också: Allemansrätten får ni behålla — så länge ni sköter er. Däremot säger man inte: Vi som makten haver, vi kan naturligtvis bygga en konstgödselafabrik, ett kärnkraftverk eller ett oljeraffinaderi precis var vi behagar — även mitt i ett sportstugeområde eller vid en präktig badvik.

Nej, man uttalar sig självfallet inte på det viset. Man uttalar sig över huvud taget inte alls i dylika angelägenheter, utan man smyger sig via invecklade paragrafmönster och förhållningstaktiska irrgångar hän mot fullbordat faktum, varefter någon portalfigur framträder och beklagar att man med

hänsyn till landets försörjning inte kunnat ta alla önskvärda hänsyn. Men nya arbetstillfällen har ju skapats — och ingen är väl beredd att välkomna det spöke som heter arbetslöshet.

Naturligtvis är detta ett tillspetsat resonemang. Det finns alltid rum för både vedertagna och av olika anledningar önskvärda och/eller nödvändiga mönster. Och inför vad som kan betecknas som bister nödvändighet, får givetvis alla romantiska och sentimentala hänsyn falla.

Men det finns ju många bedömningsgrunder för vad som kan anses vara bister nödvändighet. Ofta har denna en förvillande likhet med det näst och näst-näst nödvändiga, och börjar man kliva nedåt på stegpinnarna, vet man så småningom inte riktigt var man hamnar. Kanske i ett behagligt dunkel, där det inte syns om man rodnar inför vad som på grund av egna misstag måste framstå som en nödvändighet av ett eller annat slag.

Det finns en gräns

Alla, både myndigheter och enskilda, är rörande eniga i sitt fördömande av gångna generationers besinningslösa

rovdrift. Alla vet vi att jorden under årtusenden utplundrats i den tron, att naturens rikedomar aldrig sinar. Men vi vet ju samtidigt också att väldiga skogsarealer fortfarande skövlas, att varje form av miljö ständigt förgiftas, att grundvattnet tryter och att erosionen fortskrider. Vi vet vidare, att den enorma folkökningen inte kan få tillåtas fortsätta, och vi vet dessutom att vid vilken som helst tänkbar teknisk nivå det slutligen finns en gräns för den mängd föda som kan produceras på jorden. Det finns faktiskt en fixerad och känd gräns för vår planets tillgängliga areal. Hittills, och för en minoritet av mänskligheten, har tekniken legat före folkökningen, och detta har ingett en del tanken att det inte finns något problem som inte kan lösas genom fortsatt tekniskt framåtskridande.

Industrialiseringens följder

Naturen kan, om den tillåts verka i enlighet med de ekologiska lagarna, hålla luft, vatten och jord rena. Eftersom människans verksamhet inte längre befinner sig i harmoni med de naturliga kretsloppen, omöjliggörs emellertid fn den perfektaste av reningsprocesser.

Sverige har ännu så länge mycken orörd natur kvar, och dessutom är vår befolkningstäthet så låg som 18 invånare per kvadratkilometer. Som jämförelse kan nämnas, att motsvarande siffror för Japan, Västtyskland och Storbritannien är resp., 277, 245 och 228.

Industrialiseringen med åtföljande nedsmutsning och förgiftning fortsätter emellertid, och genom den hejdlöst expanderande bilismen når allt tänkbart skräp och avfall snart sagt varje liten vrå av den svenska naturen.

Kanadas befolkningstäthet uppgår till endast 2 invånare per kvadratkilometer, men ändå fann sig tidningen Toronto Daily Star nyligen föranlåten att skriva: "Kanadensarna kommer snart att formligen få vältra sig i sina sopor om inte 'drastiska och dramatiska' förändringar sker."

Rök-, gas- och giftmoln av olika slag driver ju fö in över vårt land från kontinenten och spär på de inhemska utsläppen. Under de senaste tjugufem åren har omkring en och en halv miljon ton DDT sprutats ut över jordytan, och den kvantiteten motsvarar drygt 75 000 godsvagnar!

Till detta kommer exempelvis hormoslyr, som i Sverige nu inte får spridas från luften men väl från markaggregat av olika slag. Helt nyligen passade Södra Sveriges Skogsägareför-

eningar på att hormoslyrbespruta stora arealer mitt under brådaste bärplockningstiden.

Sprutar gör man också i trädgårdar, parker, vid vägrenar osv i all oändlighet. Till de mera farliga ämnena hör biociden Dieldrin, som bl a används för besprutning av morötter och en del andra grönsaker.

En engelsk vetenskapsman meddelade nyligen, att bröstbarnen i Storbritannien får i sig åtminstone tio gånger den tolerabla maximimängden av enbart Dieldrin. Någon motsvarande svensk siffra finns inte tillgänglig, men troligen börjar man även här närma sig maximigränsen.

I stället för naturgödsel använder man sig i det moderna jordbruket av kemiska gödningsämnen, som i längden utarmar jordarna, och samma process pågår sedan länge i våra skogar. Det gamla växelbruket har i stor utsträckning ersatts med monokulturer. Så här skrev nyligen den ansedda tidskriften *Time*: "Precis som människor förslavas under narkotika tycks jorden bli beroende av kemiska tillsatser och förlorar därigenom förmågan att binda sitt eget kväve. Mer och mer konstgödningsämnen måste till och jorden mister förr eller senare sin naturliga fruktbarhet."

Ett ekologiskt sammanbrott?

Att vår hittillsvarande kurs för oss allt närmare ett ekologiskt sammanbrott kan omöjligen betvivlas. Medan den stora syrekatastrofen för tre miljarder år sedan öppnade ridån för det liv som sedan dess utvecklats, skulle en ny lika dramatisk omvälvning i biosfären, framkallad av människan, inte öppna möjligheter till något nytt liv utan innebära det definitiva ridåfallet.

Förledd av sin egen teknik drivs den tekniska människan att ständigt jaga efter ökad materiell tillväxt. Om alla länder kunde tillägna sig USA:s levnadsstandard skulle jordens atmosfär belastas med 200 gånger mer svavel-föroreningar än nu, 750 gånger mera kolos och benspyren, och 10 000 gånger mera asbest. Floder, sjöar och hav skulle få motta 175 gånger mera kemiska gifter. Världens återstående skogar skulle reduceras med två tredjedelar. Detta i förening med förgiftningen av oceanernas fytoplankton skulle drastiskt minska världens syreförråd. Sot och stoft i luften skulle allt starkare avskärma solljuset.

Sovjet, Kina och Europa strävar som vi alla vet att nå upp till USA:s materiella levnadsstandard. U-länderna strävar efter förmåga i samma riktning, och Japan, den värsta miljöförstöraren av alla, söker övertrumfa USA

och kommer säkerligen att lyckas. Amerikanernas egna ambitioner är att tredubbla sin levnadsstandard fram till sekelskiftet.

Kommer man att ur kontinenternas eroderande, urlakade och kemiskt belastade jordar kunna hämta den näring som behövs?

Kommer vi att ha någon andningsbar luft kvar? Kommer vårt vatten att vara drickbart. Och hur går det med djuren?

Vi vet, vi anar, vi förstår — men ändå vill vi inte lägga undan skygg-lapparna.

Förstår vi vårt bästa?

Sverige har ännu ovärderliga tillgångar av åtminstone relativt orörd natur i form av fjällsjöar och dito bäckar, underbart vackra skogs- och fjällområden. Ibland klagar vi i högan sky över väglösheten. En tysk, fransman, belgare eller holländare skulle betrakta just väglösheten som en oskattbar fördel ur rekreationssynpunkt. Det är just väglöshet och storstilad ödslighet

vi själva skulle önska att vi ägde mera av, säger de.

Förstår vi egentligen vårt eget bästa i någon nämnvärd utsträckning? Låt oss alla tänka efter riktigt ordentligt. Låt oss gå in för att upptäcka och glädjas åt de svenska landområden som ännu ligger miltals bortom vägar och samhällen. Och låt oss samtidigt hålla ett öga på vad myndigheter och industrimagnater kan behaga hitta på. Ser vi att de är i färd med att föra oss bakom ljuset — vilket de ofta brukar göra både gärna och grundligt så låt oss inte rädas för att ryta till. Beslutsfattarna på högsta nivå är inte bara våra herrar, de är också till för att hjälpa och tjäna oss — ty de har ju själva ofta deklarerat, att det är utifrån dylika grundsatser som en demokrati skall fungera.

Hur som helst så bör vi alla undantagslöst sluta upp att skräpa ned omkring oss. Och vi bör vägra att förtära förgiftad mat och helsyntetiska drycker. Vi kan vidare undvara både engångsglas, ölburkar och minst 50 procent av alla konserver och mixer, som fyller snabbköpens trista hyllor. ■

Så var det på 30-talet

Victor Steffen berättar om en konferens i Oslo 1930

Jag hade semester och hade hälsat på mina föräldrar på Falsterbonäset. Natttåget förde mej från Malmö upp genom Halland. När vi stannade i Falkenberg satt jag och sov. Därför märkte jag inte att min hustru hade rest den fem mil långa vägen till stationen i Falkenberg för att lämna mig en väska med frack och andra förnödenheter. Kanske hade hon hoppats att få möta mej ett ögonblick och ta emot mitt tack. Nej, jag satt och sov. Det gör ont i mitt hjärta än i dag när jag tänker på det. Hon lämnade sakerna till Krikorts som steg på vid den stationen. Det var ett mycket långt tåg fyllt av tuberkulosläkare från hela Europa.

Man kanske tycker att det här inte har något med konferensen att göra. Men när jag läser en skildring blir jag glad att träffa på något av författaren mer direkt. Allt vad han skriver är förstås uttryck för hans personlighet. När jag läser en bok tillägger jag efter varje påstående: Tycker författaren. För mig utgör en närmare bekantskap med den som skriver en vinning och därför fortsätter jag som jag börjat.

När vi kom över gränsen till Norge ville en uniformerad farbror ha mitt pass. — Jag trodde det var bortlagt med pass mellan nordens länder. Nej sa han, de är skärpet. — Hade jag några papper som visade att jag var en svensk läkare på väg till kongressen? Nej, mina papper skulle sändas efter mig. Nå något annat då? Jag letade i min plånbok och fann ett brev till min fru som jag glömt skicka. Det visade jag honom och på det kom jag in i Norge. Han var en gammal snill norrmann, kanske han själv hade en slarv till son. Min kära hustru var mig verkligen till stor hjälp på alla sätt.

Vid framkomsten till Oslo lyckades Krikorts leta rätt på mej i vimlet av europeiska experter. Det var bra med Krikorts. Han hade studerat i Paris och kände Calmette och många andra av de världsberömda storheterna. Sitt egendomliga namn hade han fått genom att någon i släkten Strokirk blivit osams med de övriga och vänt fram och bak på namnet. Krikorts var den förste som började med Calmettevaccination här i landet.

Vi samlades i universitets Aula där Edvard Munch hade gjort väggmålningarna. Hans lysande sol bestrålade deltagarna.

En av de mest framträdande auktoriteterna var Sauerbruch. Ännu så långt efter kriget och fastän tyskarna den gången inte ockuperat Norge, levde aversionen mot dem kvar. Det var förbjudet att tala tyska på kongressen. Franska, engelska och italienska flödade från talarstolen. Sauerbruch struntade i förbudet och talade tyska. Han var en spänstig och energisk man med en konstnärligt knuten halsduk. Som en boheme på Munchs tid. Men han var ingen boheme. Han var en världsberömd lungkirurg, en expert på thoracoplastik. Det enda jag minns av hans föredrag är att han undervisade oss om att Kinin var ett utmärkt medel mot lungtuberkulos. Det fanns inga bra medel på den tiden.

Sauerbruch och thoracoplastiken ger mej olustkänslor. Det var nog så bra att en och annan botades genom ingreppet, men hos mig överväger olusten över dem som avled och för vilka operationen innebar ökade lidanden även om den för en kort tid innebar förhoppningar.

Varför går du så oroligt fram och tillbaka, fram och tillbaka?, frågade min hustru. — Jag har skickat en patient till thoracoplastik.

Sauerbruch var en despot. Hans underläkare fick inte gifta sej. Själv var han gift ett par gånger. Under Hitler-tiden tjänstgjorde han som Hitlers ambassadör. Men en sak länder honom till ovanskelig heder. Han var god vän med professor Nissen, en internist som var jude. När Hitler ville avskeda Nissen, sa Sauerbruch: Om Nissen avskeddas så går jag också. Nissen fick stanna kvar.

Från Sverige framträdde Jakobeus som var berömd för sin metod att bränna av sammanväxningar vid pneumothorax. Inte heller minnet av honom fyller mig med tillfredsställelse. Metoden hade en stor begränsning och hade sina risker.

En italienare som var på modet hade funnit på att dränera kaverner utifrån. Jag hade ingen framgång med hans metod. Det var på den tiden ett sorgligt faktum att man knappast kunde erbjuda några försök till botemedel utan att det också var mer eller mindre plågsamt.

Tuberkulosläkaren stod ofta inför den smärtsamma situationen att inte kunna hjälpa. Det var relativt lätt att följa regeln "att handla efter vedertaget bruk" betydligt svårare var att efterfölja Hipokrates första bud: Att icke skada.

På kongressen var en liten man med vänligt utseende och försynt uppträdande. Det var Calmette. Han var enligt min uppfattning kongressens främste vetenskapsman.

Robert Koch hade upptäckt tubercillen och man trodde att tuberkulinet var ett botemedel. Den store vetenskapsmannen åkte i triumftåg genom Berlin. Nu skulle det vara slut på tbc. Hans botemedel var odugligt och farligt, därav framkom ett medel till diagnos: tuberkulinprovet. Och en annan farsot hade väckts till liv: smittoskräcken.

Av tuberkulinprovet framgick att en stor procent av mänskorna i industristäderna blev smittade av tbc. De flesta reagerade utan sjukdomssymtom med endast positiv tuberkulinreaktion som följd. De som insjuknade var svårbotade. Calmette och hans medhjälpare tänkte då att om man kunde åstadkomma denna reaktion med tillhjälp av en bacillstam som var så försvagad att den inte åstadkom sjukdom skulle problemet vara löst. Han lyckades att odla fram en sådan bacillstam. Och han ernådde därmed inte endast att man slapp ifrån en svår sjukdom och dess mer eller mindre obehagliga botemedel utan också att smittoskräcken lindrades. Modern kunde utan fara umgås med sina barn, familjen kunde samlas utan risk, BCG-vaccinerade bi-träden kunde anställas på sanatorierna. Calmette hade sannerligen utfört ett storverk i humanitetens tjänst.

Men inte ens ett så enkelt och väldokumenterat ingrepp är helt riskfritt, olyckshändelser har förekommit. Det finns kritiker och motståndare som anser vaccinationen för värdlös.

Det är inte lätt att vara en stor man. Om man skall stå för vad man finner på.

Ett par gånger skolkade jag från någon föreläsning eller festlighet och besökte konstmuseet. Där hände mig något som jag inte förut varit ute för. Där var fullt av tavlor av de yppersta konstnärer, men det två salar som absorberade mig. Det var Munchsalarna. Det var liksom om allt det andra förbleknade inför denna konst att i färg och form uttrycka sina känslor. Längst stannade jag inför den sjuka flickan. Jag vill inte försöka beskriva denna tavla med ord för att orden tycks mig så torra och fattiga. Denna upplevelse var för mig kongressens största behållning.

Forts sid 22

Läkemedelskontrollen och framtiden

Om behovet av information om läkemedel

Förberedelserna till rättslig prövning om talidomid-neurosedyn, som påbörjades i Sverige redan 1962 hade den ovärderliga fördelen att material och uppgifter om medicinskador kunde samlas in medan erfarenheterna av de skadliga effekterna ännu var färska, framhåller HALVDAN RENLING i denna aktuella rapport. Att neurosedynprocessen sedan inte gick i rätt riktning — den rättsliga otryggheten för läkemedelsskadade är påfallande och har förvärrats under senare år — är en annan historia.

I väntan på klarhet för de medicinskadade på det juridiska området gäller det att se till att våra samveten inte sövs vad gäller läkemedelskontrollen. Det vore farligt om vi sövdes av en populär sentens som utbasunerar att "läkemedel måste vara farliga för att vara verksamma".

Orimligheten i den sentensen behöver väl inte närmare skärskådas.

Med informationen om neurosedyn som bakgrund sände jag den 4 juli 1972 en skrivelse till Konsumentombudsmannen. Om innehållet i denna skrivelse och dess resultat skall här kortfattat redogöras. KO:s svar återges i sin helhet.

Till Konsumentombudsmannen om prövning

Problemen kring läkemedelskontrollen skulle idag inte ha varit så brännbara om det i vårt land följts klara linjer när det gäller läkemedelsreklamen.

Hänvändelsen till KO går endast ut på läkemedelsföretags skyldighet att öppet redovisa de läkemedel, som har visat sig ge skadeverkningar. Det är etiskt klart att frihet till reklam skall följas av ansvar för annonserad vara.

Läkemedelsreklamens ansvar skulle prövas i neurosedynprocessen enligt advokat Olof Perselius förberedelser.

Prövningen kunde inte fullföljas efter advokatens frånfälle den 9 juni 1968.

"Neurosedynaffärens rättegång mellan föräldrar till neurosedynskadade barn och läkemedelsföretaget Astra ebade ut i en sorts förlikning. Den rättsliga detalj, som berör läkemedelsföretags skyldighet att annonsera befarade skadeverkningar i all press för lekmän, kom aldrig till slutlig dom. Som framgår av handlingar i målet tog processen vid olika skeden icke önskade riktningar."

Kravet på en öppen redovisning från läkemedelsföretaget Astras sida vad beträffar neurosedyn hade tidigt förekommit. En tjänsteman på danska Astra hade framlagt förslag därom 1963 men förslaget avvisades.

Det var den icke-betalda reklamen som informerade om neurosedyn. Enligt företagets reklam skulle neurosedyn ännu vara ett idealiskt sömnmedel.

Den förening som bildades kunde samla material. Om betydelsen av att allmänheten informerades: Se vidare vår 1970 utgivna bok om publiceringen kring neurosedyn: "Det idealiska sömnmedlet" (Rabén & Sjögren).

Information i framtiden

Citat ur skrivelsen till KO:

"Det gäller framtidens information. Nu som tidigare sker indragningar av läkemedel som visat sig skadliga. Information om indragningsdrabbade läkemedel skall i framtiden ges allmänheten och fasta direktiv hur informationen skall ske bör fastställas.

Här har belysts erfarenheterna från neurosedynaffären, att läkemedelsföretag uraktlät information till allmänheten om indragningen av ett farligt sömnmedel. I enlighet härmed hemställs att K.O. upplyser myndigheter och företag om plikten att redovisa och annonsera skadeverkningar när läkemedel dras in. Detta ansvar är moraliskt självklart som följd av friheten till reklam.

Annonser och tryckt skrift är godkänd information. Vad beträffar muntlig information bör läkemedelskonsum-

lenternas information granskas av KO.

Sammanfattningsvis hemställde jag "att Konsumentombudsmannen genomdriver kravet på att annonsering till allmänheten om indragna läkemedel blir obligatoriskt fastställt

att bättre registrering över indragna läkemedel företas så att snabbare översikt kan erhållas

att apoteken tillsänds fullständig och tätare information om indragna läkemedel

att Konsumentombudsmannen granskar företeelsen muntlig läkemedelsinformation

att Konsumentombudsmannen medverkar till att konsumenternas självklara rätt tillgodoses när det gäller nya mediciner: Nya läkemedel som ges ut med braskande nyhetsreklam i press, radio och TV skall först vara betryggande kontrollerade som ofarliga."

KO:s medverkan

Konsumentombudsmannens svar på min skrivelse följer här i oavkortat skick:

I brev till KO den 5.7.1972 anhåller Ni med neurosedynaffären som bakgrund om KO:s medverkan till bättre information till allmänheten om läkemedelsbiverkningar och information om indragning av läkemedel, som visat sig vara skadliga. Med anledning härav får jag framföra följande.

De nya läkemedlen har under senare år blivit alltmer effektiva ur farmacev-

TÄNK PÅ
HJÄRT- OCH LUNGSJUKAS
BLOMSTERFOND

POSTGIRO 95 00 11 - 7

tisk synpunkt men ger tyvärr ofta biverkningar. För att registreras (saluföras) som farmaceutisk specialitet skall läkemedel vara av fullgod beskaffenhet och får vid normal användning inte medföra skadeverkningar, som står i missförhållande till den avsedda effekten. Om det senare skulle framkomma att en registrerad specialitet med hänsyn till biverkningar eller av andra orsaker inte längre uppfyller betingelserna för registreringen kan denna återkallas av socialstyrelsen.

Frågan om läkemedels biverkningar har blivit allt mer aktuell inte minst genom neurosedynkatastrofen. Med hänsyn till biverkningar krävs därför omfattande dokumentation innan ett läkemedel kan registreras som farmaceutisk specialitet. En uppföljning sker efter registreringen med noggrant beaktande av gjorda erfarenheter, bl a genom socialstyrelsens läkemedelsbiverkningskommitté. Läkarna och i viss omfattning även allmänheten insänder till denna kommitté inträffade fall av biverkningar. Kommittén sammanställer sedan dessa rapporter, som publiceras i fackpressen.

Allmänheten informeras härom vid behov genom referat i tidningarna och genom massmedia. Socialstyrelsen informerar även allmänheten direkt genom dagspressen och massmedia om nya erfarenheter om läkemedel och ger vid behov anvisningar och råd.

Av ovanstående torde framgå att allmänheten numera enligt min uppfattning får en relativt god information om läkemedelsbiverkningar och om läkemedelsverkan och användning över huvudtaget.

Information till allmänheten kan och bör dock ytterligare förbättras och olika förslag i detta avseende är under diskussion och planering. Så text diskuteras utformningen av informationsblad till allmänheten för varje läkemedel, vilket skulle kunna bifogas förpackningen.

I anslutning till Ert förslag om bättre information till allmänheten beträffan-

de läkemedelsskador vill jag framhålla att motsvarande behov synes föreligga angående skador, som kan uppkomma genom sk hälsosofarliga varor (gifter och vådliga ämnen), bekämpningsmedel (medel mot insekter, ogräs etc.), vissa livsmedelstillsatser och narkotika med dess vanbildande egenskaper. Ett nära samarbete mellan KO, socialstyrelsen, livsmedelsverket m fl organ är här önskvärt.

Beträffande Er hemställan om bättre information till allmänheten vid indragning av läkemedel, som visat sig skadliga, berör detta i främsta hand socialstyrelsens arbetsområde. Detsamma gäller frågan om bättre 'registrering' över indragna läkemedel och förslag om tätare information till apoteken om indragna läkemedel.

I mån av resurser övervakar KO tillsammans med socialstyrelsen även den muntliga läkemedelsinformationen och ingriper vid behov. Detsamma gäller nyhetsreklam i press, radio och TV. I anslutning här till må framhållas att enligt tryckfrihetsförordningen kan någon förhandsgranskning inte företagas utan KO och socialstyrelsen kan först ingripa när en vilseledande eller eljest otillbörlig information nått allmänheten.

De i Ert brev föreslagna åtgärderna för bättre information till allmänheten om läkemedels biverkningar kommer att i anslutning till andra hithörande frågor diskuteras med socialstyrelsen under hösten 1972."

KO:s svar antyder att det finns mycket ogjort i reglerna för läkemedelsinformationen. Ändå torde ingen önska att tryckfrihetslagen ändras därför. Frihet till reklam är en frihet under ansvar.

Skrivelsen till och svaret från KO sändes till enskilda och organisationer, bl a medicinskadades förening, som har erfarenheter om läkemedels biverkningar ur konsumentens synvinkel.

Medicinskadade vill fritt välja advokat!

Med "opåräknad skada av farmaka" avses sådan skada som konsumenten inte kunnat förutse. Någon begriplig varning för skador har ej funnits angiven på medicinförpackningen.

Följande krav ställs därför i en skrivelse till KO den 31/10 1972 från de medicinskadades förening undertecknad av ingenjör Bengt Örne:

— Vi anser det nu vara Konsumentombudsmannens sak att få fram en förklaring till att åtskilliga läkemedels-

fabrikanter fortfarande underlåter, att i ordalag som är fullt begripliga även för lekmän, varna för kända biverkningar av deras läkemedel.

I skrivelsen rekommenderas Estes Kefauvers "Dollarns imperium" och Ransemars-Renlings "Det idealiska sömnmedlet" för studium i sakfrågan.

— Läkemedelskonsumenten är helt utlämnad inför sin läkemedelsförbrukning. Utlämnad till varningar formulerade så att de icke är fullt begripliga ens för alla läkare och sjuksköterskor! Den ofta åberopade läkemedelskatalogen Fass får inte utelämnas till lekmanorganisationer! Det beskedet fick advokat Olof Perselius i en korrespondens med Fass-förlaget.

Skrivelsen till KO ger nu flera belegg för att det råder motvilja mot att lekmän bidrar till forskningsresultat för att få fram sanningen. Ingenjör Bengt Örne redogör för föreningsbildandet och nedstyningsförsöken kring neurosedyn.

Angeläget för de medicinskadade är också att poängtera att de inte skall behöva gynna en viss advokat eller juridisk byrå. Varje medicinskadad skall få välja sin advokat. ■

Med den här uppmaningen går Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka ut med en kampanj mot rökningen under 1973 — kongressåret. För första gången i förbundets historia satsar man på en märkeskampanj. Märket har en bruten cigarett och orden Bryt rökvanan RHL i vitt på grön botten. Märket är 32 mm i diameter.

Förbundet hoppas att flertalet medlemmar kommer att bära detta märke och att hjälpa till att sprida det. Den som bär märket får ju samtidigt en utomordentlig möjlighet att tala om vad RHL betyder — och vad RHL gör och strävar efter.

Märket finns också som bordsskylt och som brevmarke. Rekvirera från förbundskansliet!

Riksföreningen för Cystisk Fibros

håller årsmöte på hotell Savoy i Karlstad 3—4 mars 1973 med början kl 15.30.

Under lördagegn kommer en paneldiskussion om CF att äga rum. Under söndagen hålles årsmöte som även inkluderar målsättningsdebatt.

Artikelförfattaren (till vänster) i intensiv fysisk träning.

Fysisk träning på ny kurs för hjärtsjuka i RHL-regi

En ny kursform för RHL:s medlemmar introducerades i november i fjol: anpassningskurser för personer med hjärtsjukdomar. **BENGT DAHLSTRÖM** rapporterar i ord och bild om denna intressanta kurs.

Vi samlades utanför Serafimerlasaretet och började avfärden kl. halv fem onsdagen den 15 november i ett verkligt höstrusk med regn och mörker.

Efter ett par timmars bilfärd anlände vi till Sundbyholms slott utanför Eskilstuna vid en vik av Mälaren. Efter inkvartering samlades vi till middag nere i den gamla riddarsalen i slottet och efter en stärkande måltid samlades gruppen i ett sällskapsrum, där kursledningen lämnade information och en del praktiska tips. Vi presenterade oss för varandra och fick tillfälle att bekanta oss.

Började med fysisk träning

Onsdagen den 16 nov. började med frukost och därefter följde en introduktion till kursen. Och sedan informerade Olof Edhag deltagarna om de kommande olika avsnitten i kursen. Bengt Dahl-

ström höll ett anförande om riksförbundet och berättade om den historiska bakgrunden fram till den nuvarande verksamheten. Efter denna genomgång följde ett pass med fysisk träning. Vi delade upp oss i två grupper. Den ena gruppen tog en motionsrunda runt omgivningarna medan den andra gruppen hade motionsgymnastik inomhus. Efter en timmes övning byttes grupperna om.

40 000 registrerade hjärtinfarkter

På onsdagseftermiddagen föreläste docent Edhag om hjärtat och dess funktion. Han berörde kranskärslsjukdomarna, hjärtinfarkt och berättade att år 1900 hade man 10 000 registrerade hjärtinfarkter medan år 1970 siffran var uppe i 40 000. Orsakerna till denna väldiga förändring kunde bl a härledas till följande faktorer: 1. vi blir äldre, 2. miljöförändring, 3. stressen, 4. mindre motion och 5. kostvanor. Orsaken till hjärtinfarkten är åderförkalkningen som drabbar alla pulsådralar i kroppen.

Åderförkalkningen börjar redan sätta in i 20-årsåldern. Kalkavlagringen byggs upp i pulsådern och till slut bildas en propp. När blodet inte kan komma fram dör cellerna bakom prop-

pen. Stoppet framkallar en ärrbildning och efter två till tre veckor är ärrret läkt. För att hjärtat skall fungera bra fordras: 1. Bra pumpförmåga, 2. klaffarna fungerar riktigt, klaffarna är desamma som ventilerna, 3. impulsbildningen som sker på visst sätt. Förutom hjärtinfarkt har vi även kärlekskrampen, angina pectoris. Det är en förträngning som orsakar brist på syre och påverkar hjärtmuskeln och därigenom ger smärtor. Docent Edhag berättade att tex obehagliga drömmar kan faktiskt ge kärlekskramp genom tex hjärtklappning och förhöjt blodtryck. Orsakerna till kärlekskrampen kan vara blodbrist eller för högt blodtryck och kärlekskrampen förvärras alltid när man är utomhus i kyla och blåst.

Kärlekskramp är en varningssignal

Kärlekskramp är hjärtats varningssignal. Man bör ta det lugnt och vila sig och man bör vara observant på vikten, övervikten bör reduceras, man behöver kanske byta miljö och komma in lugnare miljö, man kanske rent av måste byta arbete eller ändra på hemförhållandena. För att bota kärlekskrampen kan man ge medicin tex nitroglycerin och man kan även i svårare fall operera i kranskärlet.

På eftermiddagen föreläste Töres Theorell ytterligare om kärlekskrampen. Han berättade om olika faktorer som bidrar till kärlekskrampen: 1. Fysiska ansträngningar ökar kravet på hjärtat, 2. Psykiska reaktioner som tex förorsakar blodtrycksstegring och pulsökning, 3. kraftiga måltider, 4. alkohol, 5. starkt kaffe och 6. rökning. Man har nu effektiva mediciner mot kärlekskrampen, inderal eller aptin och det finns även lugnande som valium och librium som är bra att sätta in mot kärlekskrampen. Åderförkalkningen uppträder i kranskärlen och är alltså fettinlagringar i kärleväggen och bl a orsakas av följande faktorer: 1. Ärftliga orsaker, 2. diet, 3. högt blodtryck, 4. rökning, 5. psykiska faktorer, 6. okända faktorer, tex kalkhaltigt vatten ger mindre infarkter. De psykiska faktorerna delas upp i utlösande faktorer och predisponerande faktorer. Den sistnämnda faktorn består alltså dels av personligheten och dels miljön. Man har tex konstaterat att mycket ambitiösa personer ofta får hjärtinfarkt. Personer som också står i mellanställning tex verkmästare och förmän drabbas ofta av hjärtinfarkt. De hamnar i en konflikt-situation mellan personalen och sin överordnade chef. Trivsselfaktorn betyder väldigt mycket för att motverka hjärtinfarkten. Härefter följde en allmän diskussion om hjärtinfarkt, konsekvenserna och vem som drabbas osv. i olika frågor.

Att träna rätt är viktigt

På fredagen hade vi fysisk träning utomhus och inomhus och därefter berättade sjukgymnasterna Monika Magnusson och Brita Klefbeck om fysisk träning och vad det betyder för tillfrisknandet. Man tar EKG för att se

Docenterna Olof Edhag och Töres Theorell — båda skickliga och kunniga hjärtläkare — medverkade vid RHL:s nya anpassningskurs.

hur mycket patienten orkar träna innan en fysisk träning sätts in. Sedan läggs ett lämpligt program upp för personen ifråga. Man tränar för att bygga upp hjärtmuskeln. Den del som blivit förstörd ersätts av nya blodkärl i hjärtmuskeln och man får också bättre cirkulation i andra muskler genom träningen. Uppvärmningen före träningen är mycket viktig. Musklerna värms upp, cirkulationen blir bättre. Utomhus går man först långsamt cirka fem minuter, därefter har man högre tempo i 5 min. och därefter lugnare osv. Man bör även avbryta med gymnastikrörelser mellan de här passen. Inomhus kör man uppvärmning och därefter lite hårdare rörelser och joggning växelvis. Det kallas för intervallträning. Träningen bör göras till 70—80 % av ens maximala kapacitet, för att den skall ge resultat. I sitt arbete bör man inte utnyttja mer än 40—50 % av sin kapacitet. Man bör helst träna tre gånger i veckan eller två gånger, 30 min. varje gång för att bibehålla eller förbättra sin kondition. Om man har en infektion skall man inte träna, om man tex är förkyld.

Vi fick också lära oss att bastubad inte är särskilt nyttigt, särskilt om man har hjärtfel. Långvarigt bastubad med kall avrivning är alltså inte bra för hjärtat.

Sjukhuset och de hjärtsjuka

Efter lunch behandlades de sociala frågorna. Bruno Landstedt inledde med en orientering om socialpolitiken i Sverige och de hjärtsjuka och samhället. Han berättade där även om riksförbundet för hjärt- och lungsjuka roll i samhället och vilka möjligheter vi har att påverka myndigheterna för att genomdriva de krav som riksförbundet vill få framförda. Evy Lind talade om de olika kataloger som finns och hur man använder dem, Landstingskatalogen, Socialkatalogen, Vår Trygghet. Efter den här informationen följde grupparbete med besvarande av frågor som Bruno Landstedt och Evy Lind sammanställt, därefter följde en genomgång av svaren och diskussion. Senare på eftermiddagen ägnades tiden åt sjukhuset och de hjärtsjuka. Docent Olle Edhag och docent Töres Theorell berättade där om skillnaden mellan kärlekskramp och hjärtinfarkt. Om man har en intensiv smärta i minst en halv timme mitt i bröstet bör man kontakta läkare eller uppsöka sjukhus. Det behöver inte vara hjärtinfarkt. När man kommer till sjukhuset tas EKG, man har kemiska metoder för att analysera om en skada uppkommit på hjärtmuskeln. Syrgas ges samt dropp och EKG tas för att förebygga

hjärtinfarkt. Man lyssnar på hjärtat och lungorna regelbundet. Hjärtat röntgas innan utskrivningen sker. Härefter följde en allmän diskussion om upplevelsorna på sjukhuset och hur patienterna upplevde läkarna. Patientrollen diskuterades även. Det framkom här bl a 1. Patienten är kund, 2. Sjukhuset är kundens, 3. olika regler finns. Docent Töres Theorell talade om eftervården efter utskrivningen från sjukhuset och kom särskilt in på symptom som man bör observera när man haft en hjärtinfarkt och kommer hem, 1. Smärtorna i bröstet, 2. försämring av hjärtats funktion, a. allmän andfåddhet, b. trötthet, c. svullnad i benen eller viktökning, kraftig viktökning 2 kg per vecka, 3. oregelbundna hjärtslag mycket fort eller mycket långsamt. Han talade om digitalis och berättade att digitalis inte har några bestående biverkningar och skall tas exakt efter ordinationen. Det är väldigt viktigt att patienten följer ordinationen riktigt. Man kan få biverkningar med illamående, aptitlöshet och tex dubbelslag.

På fredagskvällen hade vi en sammankomst i sällskapsrummet uppe i kursgården och satt under avspända förhållanden och drack kaffe och diskuterade olika frågor i samband med den här kursen. Diskussionen blev mycket livlig och vi höll på ända till kl. halv 11 på kvällen.

Kursen var positiv

På lördagen hade vi efter den fysiska träningen en sista diskussion och kursvärdering. Deltagarna var mycket nöjda med kursen och tyckte att längden på kursen var lagom och att man hade haft fina förhållanden kring kursen, mat och logi, och att man hade fått prata av sig många av de problem man gått omkring med. Alla var mycket positiva och en av patienterna framförde deltagarnas tack till förbundet och personalen på Serafimerlasarettet. Docent Edhag framförde deltagarnas och personalens på Serafimerlasarettet varma tack till Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka som hade ställt medel till förfogande så att denna kurs kunnat genomföras. Slutligen tackade Bengt Dahlström samtliga deltagande för att de velat ställa upp och för deras intresse och aktiva del i kursen. Bengt Dahlström tackade även personalen från Serafimerlasarettet för att de velat medverka och offrat sin arbetstid och även sin fritid för att denna kurs skulle kunna genomföras. Vi hoppas nu att det som framkommit under de här kursdagarna ska bli mycket värdefullt för såväl patienter som medverkande. ■

Det är inte svårt att anpassa kosten efter hjärtats krav

— Vill ni vara era vänners vän, skall ni absolut inte försöka truga dem att äta mer eller något annat än de själva anser nyttigt. Det kan finnas starka medicinska skäl till att vännen tackar nej både till prickig korv, skinka, biff med lök eller till och med en god sallad med olja eller majonäs.

Just den här återhållsamma personen kan av läkare ha fått förhållningsorder att vara försiktig med mat och dryck. Det kan hända att han/hon står under dietkontroll och medicinerig för högt blodfett. Den människan hjälper man inte genom att försöka förmå henne att "ta en kaka till". Däremot är det sannolikt att man äventyrar kostbehandlingen eller får henne att känna sig "avvikande".

Den som gör de här påpekandena är docenten i medicin Bo Edgren, St: Görans sjukhus i Stockholm för HILDE ROEMPKER i denna artikel om kostvanor.

— Högt blodfett är en åkomma som många människor lider av. Speciellt vanligt är det hos personer, som hunnit ett stycke upp i medelåldern. Arvsanlag och fel kost är huvudanledningarna. Arvet kan man tyvärr inte göra mycket åt. Men kosten har man alla möjligheter att ändra på.

— Vi äter i dag till vardags ungefär som våra farföräldrar gjorde, när det var kalas, påpekar docent Edgren. Frossandet på stekar och feta såser förekom för dem bara vid festliga tillfällen, dvs två-tre gånger om året. Men i många moderna svenska hem äts det stekt mat och andra feta saker en eller ett par gånger om dagen. Genom att ändra kosten, dra ner fett- och

sockerkonsumtionen och öka motionen, kan vi få blodfettet att sjunka.

Att "synda på nåden"

— Blodfett och fetma har inte något direkt samband, som många tycks tro. De sakerna bör inte förväxlas — tvärtom finns det många magra blodfettspatienter, framhåller docent Edgren, vars patienter i övervägande antal fall står under dietkontroll.

— En person med normalt blodfett, som sätts på avmagringsdiet, blir inte sämre av att vid något enstaka tillfälle synda på nåden och peta i sig en chokladbit, en smörstekt köttbit eller något annat fett eller sött. Allt vad bantaren äter utöver föreskrivna kalorier bidrar givetvis till att öka fetman och fördröja viktminskningen.

En person, som struntar i kostföreskrifter, kan inte hjälpas till normalvikt. Men en tillfällig försyndelse inverkar dock inte nämnvärt på allmänstillståndet. Med god vilja och mager diet kan den friska bantaren relativt

snabbt bli av med de extrakalorier han stoppat i sig.

För patienter med högt blodfett förhåller det sig annorlunda. Även en tillsynes oskyldig avvikelser från föreskriven diet kan betyda förhöjning av blodfettet och påskynda åderförkalkningen.

Hot mot hjärtat

Högt blodfett innebär således ett hot mot hjärta och blodbanor. Vid sidan om detta finns andra riskfaktorer, som man också bör se upp med: högt blodtryck, rökning, stress och stilla sittande arbete (för lite motion).

En fet person märker ganska snart på midjan och på vågen om han/hon ökat i vikt. Eftersom fetman beror på hur mycket man äter och hur (lite) man motionerar, kan ett bantningsprogram läggas upp. Att läkare bör vara med och bestämma bantningstakten, om fetman förefaller "sjuklig" är givet: överskott på kalorier leder lätt till ökning av vissa blodfetter. Vanlig bant-

I marsnumret kommer

- en internationell artikel om miljövard skriven av Rudi Wetzel från DDR
- Henric Thörnblad att skriva om de allergiska sjukdomarna. Den glömda folksjukdomen, kallar han dem
- en artikel om vad "trestegsvård" kan betyda för hjärtsjuka
- en dokumentnovell av författaren Sven O. Bergkvist

ning, när man för eget välbefinnandes skull vill minska kroppsvikten ett par kilo, kräver däremot inte läkarkontroll, säger Bo Edgren.

Blodfetthalten beror mycket på *hur* man äter. Ju mer fett man sätter i sig, desto högre blodfetthalt får man. Hos vissa människor stiger blodfetthalten också av socker — det är därför som blodfettpatienter måste vara försiktiga också med sötade saker, kakor, limpa, konfekt och annat sött och gott.

Fettet i blodet ökar risken för åderförkalkning och dess följsjukdomar, bl a hjärtinfarkt.

Diet hjälper

Högt blodfett är alltså en riskfaktor, som måste observeras. Men blodfettet kan sänkas till normal nivå, om man konsekvent följer av läkare och dietist givna råd. Numera finns också mediciner, som man kan ta till, då patienten inte kan eller har svårt att hålla diet, framhåller docent Edgren. Man skall dock akta sig för att enbart lita på läkemedel, om det visar sig att riktig diet inte leder till förbättring.

— Många säger att de inte kan hålla diet, därför att de äter ute så ofta. Men faktum är att de flesta matställen bjuder på lämpliga — och goda! — rätter förutom de "vanliga" stekta, feta och kryddade som blodfettpatienten inte får äta. Både lättmjölk, fisk och annat "kostriktigt" finns på så gott som alla matsedlar.

Den som håller långvarig diet, vänjer sig av med saker, som bör undvikas. Hon eller han vet vad som är tillåtet och vad som är förbjudet. Det är därför som vi inte skall vara alltför enträgna i ett övermått av generositet och välvilja, då vi ser våra vänner kring borden.

— Den som vant sig av med att äta socker, är inte särskilt trakterad av att någon försöker truga på honom hovdessert! Han kanske hellre vill ha ett äpple... Säger Bo Edgren.

Var lojal!

Ofta är det de yngre familjemedlemmarna, som gillar pommes frites, korv, biff och majonäs och retas med staccars mamma och pappa, som knaprar "kaninmat". Men det mesta av den mat, som rekommenderas mot blodfett, är så god att den säkert kan gillas av hela familjen. Det gäller exempelvis den moderna diabeteskosten. Sannolikt är det så att man bör börja vänja sig vid vettig (fettfattig kost redan i tonåren, om man vill förhindra för tidig invaliditet i hjärtinfarkt.

Just på områden, som rör blodfett,

bedrivs en intensiv forskning. Här som beträffande hjärt/kärlforskning i allmänhet är anslagen otillräckliga. Genom Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar har årligen stora belopp i form av forskningsanslag kunnat bidra till betydelsefulla upptäckter. För den fortsatta utvecklingen på hjärt/kärlforskningens område är det viktigt att ytterligare stöd ges. Envar, som vill hjälpa till, har möjlighet att göra det antingen genom

direkta bidrag till Nationalföreningen eller genom att vid telegrafering beställa Lx Hjärtat, då en krona av telegramavgiften går till hjärtforskningen.

Och så till sist:

Var lojal mot familjemedlemmen, som måste kämpa mot fettrubning! Håll sällskap och ät detsamma som "nyttokostaren" redan från tonåren och klara därmed er själv från förtidig åderförkalkning, som annars kan drabba er alldeles i onödan. ■

GODA RÅD FÖR RÄTT KOST

Man behöver sannerligen inte svälta även om man tvingas hålla sträng diet. Det här får man till exempel äta trots att man kämpar mot förhöjda blodfetter:

Bröd, kex, gryn, mjöl, ris, spagetti, makaroner, flingor vetegroddar

Matfett endast i form av **margarin** med hög halt av fleromättat fett eller **olja** med linolsyrahalten över 45 procent (det står inget på flaskorna). Olja av solros, jordnöt, sojaböner, majs eller annan vegetabilisk olja.

Ost 20+, 30+, gärna färsk ostmassa i stället för ost

Äggvita — men ät högst ett ägg per vecka

Kött i första hand rekommenderas köttslag, som har en fetthalt av högst 2—8 procent. Höns, kyckling utan skinn, kalkon, ren, älg och annat vilt, lamm, kalv, endast magert kött — ej bröst eller bringa — fläskfilé, innanlår, ytterlår, mörgpipa, oxfilé, hamburgerkött, salt kött, kalvsylta, i andra hand rekommenderas köttslag med fetthalt av 10—14 procent: fläskkotlett, kassler, lammkotlett, mager kalv- eller lammrygg, rostbiff, fransyska, kokt och rökt skinka utan fett, mager köttfärs.

Fisk all fisk, även fet, t ex lax, makrill, sill och strömming, kokt eller rökt.

Potatis rotfrukter, **grönsaker**, svamp, **frukt** bär, nötter, mandel.

Kryddor ättika, vinäger, senap.

Drycker kaffe, te, mineralvatten, öl, choklad på lättmjölk.

Socker samt livsmedel med sockertillsats i **måttliga mängder**.

Det som bör undvikas är bl a **äggula**, olivolja, **kokosfett**, flott, smör, späck, talg, kakaofett, gräddpulver, glass, vanlig mjölk eller fil och yoghurt, helfet ost, bakverk på smör eller margarin eller med äggula, kex och kakor med fyllning och mycket socker, feta såser, flottyrkokt eller stekt potatis, chips, jordnötter, fiskrom (dit hör kaviar), skaldjur, inälvor av alla slag.

Sockermängden i kosten behöver ofta minskas. Ingen människa far för övrigt illa av att minska socker- och snaskätandet. Observera att många **sillkonserver** och inläggningar innehåller stora mängder socker liksom mycket av vårt matbröd.

Docent Bo Edgren och dietisten Ingrid Mjöberg har gjort upp en kostlista för patienter med högt blodfett. Den kan med fördel användas även av friska — den innebär faktiskt inga större försakelser. Eller vad sägs om en **dagsmeny** med de här ingredienserna:

Frukost: Gröt eller välling eller flingor med lättmjölk eller lättfil (socker eller söt sylt minsta möjliga), smörgås med margarin, mager ost eller annat magert pålägg, exempelvis salt kött, hamburgerkött

Juice, frukt, tomat eller annan grönsak

Kaffe eller té — ej gräddpulver

Lunch: Kött eller fisk — se "tillåtna listan" — potatis, grönsaker, valfri dryck, gärna bröd men hoppa över fett till brödet

Eftermiddagskaffe: Släta bullar, skorpor, kex eller smörgås — ej kakor med fyllning, bakelser eller annat sött. Gärna frukt som mellanmål

Middag: Som lunchen

Kväll: Kaffe eller té + ev. smörgås eller bröd av något slag.

De här förslagen ger som synes rika variationsmöjligheter. Och de har fler fördelar. De är inte särskilt fettbildande, de passar "normalbantaren", de är jämförelsevis billiga i inköp, de smakar bra och — framför allt — de håller blodfetterna nere.

Ny förening i Dalarna fick 120 medlem- mar vid starten

Veckoslutet den 12–14 januari hölls en kurs för kontaktombud från Dalarna på Idre högfjällshotell. Ett 25-tal deltagare blev under tre dagar i synnerligen stimulerande miljö och med vidunderliga utsikter över fjällvärlden preparerade för aktiva insatser i förbundsarbetet. Snön har hittills i vinter lyst med sin frånvaro, men i Idrefjällen fanns ett snötäcke som var fullt tillräckligt för slalomentusiasterna.

I samband med veckoslutskursen hölls ett konstituerande möte i Särna vid vilket Norra Dalarnas konvalescentförening bildades. Ett 40-tal medlemmar hade infunnit sig. Vid starten kunde föreningen inregistrera 120 medlemmar. En helt fantastisk siffra om man betänker att det här rör sig om en glesbygdskommun — omfattande Älvdalen, Särna och Idre gamla kommuner — och där avståndet mellan Älvdalen och Idre är inte mindre än 14 mil. Till ordförande utsågs Gerd Jakobsson, Särna och till v. ordförande Sigvard Simonsson, som båda i förberedelserna till mötet gjort en enastående prestation, när det gäller medlemsvärvningen. Medlemsavgiften fastställdes till 20 kr innefattande prenumeration å Status.

DÅLIG BLOD- CIRKULATION

De cardio-artär-vasculära sjukdomarna är den vanligaste dödsorsaken i Sverige.

Läs boken

VILL NI LEVA LÄNGRE?

av dr Jacquemart — berömd av medicinska auktoriteter i Sverige och flera länder. Finns i Er hälsokostaffär. Eller rekvirera boken direkt från oss för 9:75 +moms.

AB CARLS-BERGH
BIOKEMISK OCH
FARMACEUTISK FABRIK
400 51 Göteborg

Landstingen har tagit över ansvaret för att tillhandahålla ett stort antal tekniska hjälpmedel för den dagliga livsföringen

En rad olika förändringar inträder 1 januari, när det gäller tekniska hjälpmedel för handikappade.

Således tar landstingen över ansvaret från staten för ett tillhandahållande av stort antal hjälpmedel för daglig livsföring, men också hjälpmedel av typ peruker. Landstingen bestämmer vilka befattningshavare som har ordinationsrätt.

Vidare kommer en rad hjälpmedel för stomiopererade såsom bandage, hudskyddsmedel och dylikt och hjälpmedel för personer som har svårigheter att reglera tömning av tarm och urinblåsa att behandlas på liknande sätt som fria läkemedel (tillhandahålls av Apoteksbolaget via apoteken). På samma sätt erhåller diabetiker injektionssprutor. För att dessa hjälpmedel skall erhållas fordras läkarordination. När det gäller hjälpmedel för stomiopererade och för personer med tarm- och urinblåsetömning kan även distriktssköterska ordinera.

Från 1 januari kommer av ortopedlärarna ordinerade ortopediska skodon inte längre vara kostnadsfria. Konsumenter som är över 20 år får betala 80 kronor per par och yngre konsumenter 40 kronor per par. Om förslitningen av skodon är exceptionellt hög har en viss bestämmelse införts — tredje paret och högre per år är kostnadsfritt. Vissa hålfotsinlägg förblir kostnadsfria.

Från och med 1 januari har vidare trafiksäkerhetsverket utfärdat nya bestämmelser för elektriska rullstolar för utomhusbruk. Bestämmelserna innebär skärpta krav på rullstolarnas bromstrustning.

Nytt råd bildat

Landssekretariatet (LO) har tillsatt LO:s handikappråd. Antalet ledamöter uppgår till sju, två från LO och fem från förbunden. Rådet har följande sammansättning:

Björn Pettersson, LO, ordförande

Håkan Walander, LO, sekreterare

Hans Fogelström, byggnadsarbetareförbundet

Yngve Sundström, handelsanställdas förbund

Ragnar Carlsson, fabriksarbetareförbundet

Karl Erik Lindwall, kommunalarbetareförbundet

Lars Westerberg, metallindustriarbetareförbundet

Handikapprådets huvuduppgift är att finna vägar för ett fackligt agerande för att befrämja handikappades sysselsättning på öppna marknaden och att sprida information bland fackliga medlemmar om de handikappades problem. Avsikten är att arbetet skall inledas med en sammanställning av tillgängliga uppgifter rörande problemens allmänna omfattning, hittillsvarande åtgärder inom speciellt arbetsvården samt olika arbetsmarknadspolitiska medel. Även en inventering förbundsvis beträffande sysselsättningsbehov kommer att genomföras och konkreta förslag till åtgärder för främjande av de handikappades sysselsättning att utarbetas.

Rådet kommer att i sitt arbete samråda med LO:s arbetsmarknadspolitiska grupp och med dem som på LO-kansliet svarar för ämnesområdena arbetsmiljö, medicin och yrkeshygien. Samarbete kommer även att etableras med AMS och handikapporganisationerna.

Pristagare julbildkrysset

1:a pris 50 kr Vilma Andersson, Sveavägen 14 E, 811 00 Sandviken

2:a pris 25 kr Emma Andersson, Sandgatan 8, 951 00 Luleå

3:e pris 15 kr Kerstin Eriksson, Bölevägen 7, 811 00 Sandviken

4:e pris 10 kr Hildur Sjöstedt, Drottninggatan 37 IV, 702 22 Örebro

5:e pris 5 kr Lennart Simonsson, Timotejgatan 4, 116 59 Stockholm

STATUS BILDKRYSS

HÅST- HOV									KÖP- SVEN ANTAG!			GATA VID SEINE
						KAN SES LÅVE		STÄLLA BIL VILL KÄRA				
ÄR KI- VIK BEKANT FÖR	TÄLIG SIF- RA			SOM DUM- MIERN						MUSIK VERK		
SÄN POTA- TIS KASTAS	DRAS KNUT- GENE- NA		SMÅ- LÄN- NING	FLYGER HÖGT					MENA			KAN GE KOMR LEX
				STAD SKÅNE		VÄG BRIGDE TERM			VECKO- TID- NING	↓	STRÖM	FETTA IN
HÄR EKA				GÅR FRÅN NÄV YTA					TRÄD BÄÄ...		UTSIKT UT- SPISA	
BÄU- KOR BÄND- KÄREN						SLASK		SLUT- ORD HÄR KOPPAR			TUNNA	
HUS- MANS- KOST	ENG. TITEL GÄRDE NÄN PÅ					↓	FALLER OM HÖSTEN		BÄR KRONA HÄLLARE			KAN MAN HETA UT O. IN
	JÄ- MA- RE	KA- RESS		GYLLEN- SKALP SER I TJOCKA								
						GÅR RUNT						GÖR FISHER OFTA
TRÄS- JEL						DUM- BOM				TJUNGE		
ORDES LÖS	UT- KAST SKYDD					↓	MÄTT FÖR VÄTT	TURE LIND STRÅ		HÄR PRAT- KVARN		IZUT NYTTAN TINGAR I SKALP
			FEST I SALEN				LITET GÄNG			EN SÄN PÅSK ÖNSKAR VI		
RADER						OPERE- RÄS SÄLLAN NÅGON				SATT LÄNGE		

nr 2

Namn .....

Adress .....

Postadress .....

Lösningarna måste vara Status redaktion, Box 3196, 103 63 Stockholm 3, tillhanda senast den 10 mars. För att få deltaga i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkta "Bildkryss nr 2". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Pristagarnas namn meddelas i Status aprilnummer.

GUNNAR NILSSON Om hösten plockar man kastanjerna

Han sneddade över parken och gräsmattorna, som täcktes av nedfallande löv och kastanjer. Det var höst och dofterna av fuktig ångande varm mylla steg upp ur den våta jorden.

Han slog upp velvotinjacks krage mot hakan och släpade på stegen som alltid när tankarna trängde på. Det var som benen skulle förlamas och armarna stelna och han satte sig på en soffa och tittade ut i rymden mellan de kalnande träden.

Böckerna innanför jackan kändes inte längre kalla och tunga och hans tycke för papper med bokstäver på pränt kändes honom som en lisa. Skogslappet märktes inte längre och man la papper i skorna och bytte regelbundet.

Så borde det alltså vara här i livet, tänkte han. Att papper värmer. Det är också så att om man lär sig det som står i de viktigaste papperen, de med pärmar om, blir allting så mycket annorlunda och han tänkte på att någon sagt att den fattige endast har sina armars och sina tankars styrka att lita till — och så kunskaper förstås. Det är kunskaperna som är skallet som tankarna stödjer sig på.

När han tänkt färdigt, reser han sig. Låter kroppens egen tyngd resa sig, och han är förtjust i att han själv kunnat tänka ut något sådant och han

låter hjärnan styra benen så att de går över löven och mot gången som leder till huset där han bor.

I trappan tänker han inte mycket, men det han tänker skall han skriva ner på papper i aftonskolan och kanske få stort A för som sista gången, när han skrivit det om kvinnor som unga ensamma män möter.

De gamla är hemma när han kommer och hemma är det varmt och lugnt och dammigt och de gamlas tankar sitter som spindelväv över möblerna. Ändå trivs han här och tänker att han haft många fäder och många mödrar sen hans egna dog och att livet ändå inte är så fattigt som jämnar ut allting som en naturlig lag, en lag som ingen tycks ha lagt märke till att den gäller.

Och han undrar själv om han skall bli likadan som de här gamla. När han vill återgälda något av det de ger och givit honom, säger de alltid nej. Det är ingenting de behöver utom honom och så säger den gamla kvinnan att det är så i livet att man inte kan ge något till den som ger, men att livet kräver att man ger till någon annan. Det är nån inbyggd matematik i livet och tillvaron, säger den gamla kvinnan och sneglar på honom. Sagt är sagt och mer blir inte sagt just då.

Nu står hon där och tittar på honom

och stryker med händerna om länden och så nickar hon när han ger henne det som överenskommits från början och som är så precis uträknat att det passar in i hans låglöneekonomi.

Den gamle sitter vid bordet och gör sig förtjänt av den gamlas varma men ensamma ögon och han lägger undan det sista monterade reläet för dagen och suckar.

Och så sitter de där i skymningen i rummet tillsammans och de pratar om sina minnen och låter tiden sila genom gardinerna in till dem.

När klockan slår sju slag går han och mycket blir inte sagt när han stänger dörren efter sig. Hon skall ändå stå där i hallen när han om några timmar kommer tillbaka och de tysta dröjande stegen skall följa honom in i sömnen.

Det är ett bländande ljus i salen och det kryper in i varje vrår där de sitter, dessa tillvarons vagabonder, som försakar för att hyfsa sin tillvaros enda ekvation. Ingen har sagt till dem att gå hit, men de känner att detta är deras enda sätt att återvinna den förlorade identiteten och stadga självförtroendet. Det är något förunderligt med ordet, det som är tryckt alltså, tänker han, eller det som är genomtänkt och sagt med klarhet och insikt. Det varken slinter eller slår, men det

GUNNAR NILSSON är född 1930. Medarbetat tidigare i *Status* med artiklar. Medarbetare i Fackföreningsrörelsen sedan 1972 och tidigare i en rad andra tidningar. Dock icke publicerat så mycket skönlitterärt ännu. Publicerat boken *Invandrare från Jugoslavien*, 1972. Vistades för övrigt i Jugoslavien åren 1953—1957.

tränger som en syrgasbrännare genom pansarn som omger deras liv och det lyfter av deras bojor.

De har resonerat sinsemellan om det här och de har alla vetat att en insikt inom dem sagt dem, visat dem, tvingat dem att för sitt människovärdes skull ge ett offer för att få något som gör livet värt att leva, som kan få dem att stå upprätt i stormen.

Pojkarna har det för sin heders skull, ty vad är det som gör den vuxne till man? Inte är det den feta plånboken eller alla flickorna utan just detta att man står upprätt när livets stormar jagar emot en. Flickorna vet att kvinnans värde är tvivelaktigt och knappast kan anges i siffror, bokstäver eller påklustrade smickerord. Att bli förförd ger inte identitet och är en naturlig sak, som hör till livsrutinen, till fortplantningsakten, men det som gör livet värt att leva är ändå något mer och något annat — att vara mannens jämlike och någon gång hans överman. Att kunna välja förförare och leda mannen dit man vill ha honom. Eller att avstå och visa sig överlägsen.

Det är kallt ljus de lever i dessa timmar. Det är elektronernas ström som gör att det lyser och det är som ljusen kring en start tramp in i evighet. Det är inga vanmaktens besvärjelser, som de präntar in i hjärnan utan knastertorra kunskaper, som gör tankarna slipade och som ger dem vingar.

Rummet är rektangulärt och vitmennat. Som en likbod säger somliga och dammet av kritorna sprider sig över rummet där papperen prasslar och pennor rasslar och det är så tyst ibland att gravens tystnad inte kan höras tydligare.

Han tänker att graven är långt borta för somliga och nära för andra och kanske ännu längre borta för sådana som han, som är ung och stark och fylld av brunst.

Inte är det mycket som dröms och inte är det mycket som tänks under de timmarna. De är som larver som simmar mot ljusen som amöbor som simmar bort från substanser som kan skada dem. De är malarna i en ström, som kastar dem än hit än dit och i alltsammans är slumpen det som hittills styrt deras liv. När skall det bli något annorlunda?

Han tänker att han tycker att han känner röken från eldarna i den stengrå urtiden och han tänker också att det här är en tyst besvärjelse, en dans i tankar som de utför tillsammans som en långgrämsa besvärjelser som de trotsar ödet och utmanar livet med och det är väl det som är meningen med det hela. Och mitt i alltsammans kommer de varandra så nära att allting som är outtalat är underförstått och läraren, det är schamanen som står där framme, som leder trolldansen i den vita tystnaden och skriver be-

svärjelserna och formlerna på den svarta tavlan.

Det är någonting av den doften som får honom att känna detsamma som han kände den där kvällen på den ensamma busshållplatsen, den kvällen då kvinnan i pälsen tilltalade honom. Doften från hennes hår var höstens och lukten av hennes päls trängde ända in i hans urtidssjäl. Och någonting var det hon gav honom, den överlägsnes frimodighet och den mogna kvinnans värme och spänstiga famntag. Inte var det mycket av hennes kropp hon hann ge eller få av hans egen innan bussen kom och de steg på, men skilsmässan lämnade inga ärr och hennes vidjeslanka kropp och hennes själs värme försvann, då hon steg ur bussen och steg ur hans liv som hon stigit in i det i höstmörkret med en självklarhet som är den starkares egendom.

Det är en sval höst som slår mot dem då de går bort i kvällen, var och en till sina rum. Det är som solvarv ännu skulle ligga mellan dem och livet som de vet väntar dem. Livet som söker, livet som de älskar och livet som de vill göra något mer av än att finnas till. Och när han tänker på den gamla kvinnan tänker han att det är om hösten man plockar kastanjer, om hösten när löven faller...

RHL INFORMATION

Höganäsföreningen firade trettio med blommor och tal

Den jubilerande föreningens nuvarande styrelse: från vänster stående ordf Agne Rosenberg, v ordf Karl Blomgren och David Eriksson. Sittande från vänster kassören Anna Klang, sekr Hjalmar Rydberg, Nils Olsson samt v sekr Anna Bengtsson.

FÖRBUNDSKONGRESS 1973

Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka (RHL) håller kongress i Östersund den 29—30 juni och 1 juli 1973.

Värd för kongressen är föreningen för Hjärt- och Lungsjuka i Jämtlands län.

Representationsrätt innefattande rösträtt har varje lokalförening för ett fullmaktsförsett ombud. Mindre lokalföreningar inom samma distrikt kan utse gemensamt ombud.

Motioner till kongressen skall vara förbundsstyrelsen tillhanda senast den 3 april 1973.

Bortåt 100 personer deltog i jubileumsfirandet som hölls i Höganäs Folkets park och med inbjudna gäster från Höganäs kommun, Höganäsbolaget, HCK och hjärt- och lungsjukas egna organisationer från Riksförbundet till lokalföreningar.

Föreningens ordf Agne Rosenberg föredrog en historik över föreningens 30-åriga tillvaro och hyllade det pionjärarbete som utträttades i föreningens begynnelse. Bland de som var med redan under de första åren var Majken Larson, Anna Bengtsson och Malte Nilsson som fortfarande är aktiva inom föreningen.

Såväl kommunstyrelsens ordf Artur Andersson som Höganäsbolagets repr Knut Arne Nilsson uttalade betydelsen av en aktiv handikapporganisation som med sina påtryckningar bidrager till en förbättrad utveckling på det handikappolitiska området.

Silikosfrågan viktig

Ake Magnusson, som representerade Riksförbundet, uppmanade föreningen till ett fortsatt engagemang i silikosfrågan för att nå en godtagbar lösning på bedömnings- och ersättningsfrågorna för dem, som drabbats av sjukdomen.

Riksförbundet, COHL och lokalföreningarna överlämnade en oljemålning av Malmökonstnären Allan Erwö. Höganäs kommun uppvaktade med blomsteruppsats medan Höganäsbolaget och HCK överlämnade en penninggåva.

Kvällen förflöt under toppstämning med dans och underhållning av egna förmågor.

Ake Magnusson

Nu tar Åsen emot igen — med större och bättre rum

Åsens konvalescenthem i Åsljunga i Kristianstads län har återinvigts. Om- och tillbyggnaden har gått till drygt 800 000 kronor. Nu har man möjlighet att ta emot 20 gäster i enkelrum.

På bilden ser vi några av de 30-talet inbjudna gästerna vid invigningen. Framför nybygget står Hilding Eliasson, Hässleholm, Egon Karlsson, Örskelljunga, P N Oskarsson, Broby, Inga Falk, Hässleholm, Elliot Nylander, Hässleholm, Sonja Magnusson, Örskelljunga och stiftelsens nuvarande ordförande Lennart Bladh, Hässleholm.

25 års förnämligt arbete av Gotlandsföreningen firades med stor anslutning

Den 6 december 1947 bildades en konvalescentförening för lungsjuka på Gotland. Den 9 december 1972 firade man sitt 25-årsjubileum. Men nu heter man Gotlands Konvalescent- och Patientförening.

Föreningens nuvarande ordförande Åke Svensson kunde hälsa välkommen till en fullsatt lokal.

Ur historiken kan man hämta att det första verksamhetsåret fick föreningen ca 200 medlemmar, men efter de första tio åren hade man kommit upp till nära 700 medlemmar. Så många medlemmar har ingen annan gotländsk

handikapporganisation någonsin kunnat redovisa. Men så var ju tuberkulosen speciellt utbredd i norrlandsdistrikten och på Gotland.

I dag redovisar föreningen ca 200 medlemmar, i och för sig en glädjande minskning, eftersom man får tolka det som att tbc:n har gått tillbaka.

Åke Svensson nämnde vidare, att föreningens verksamhet i dag även omfattar de hjärtsjuka. Denna grupp är dock inte nämnvärt representerad i föreningen ännu, varför man hoppas på en rekrytering.

Egen expedition

Föreningen har en egen expedition, som är öppen en dag i veckan. För-

eningens ekonomi byggdes från början upp av medel från Gotlands Lucia, och man har via Luciafonden kunnat hjälpa behövande medlemmar. De sista åren har man inte erhållit några medel från Gotlands Lucia, och efter kommunsammanslagningen har inga kommunala bidrag lämnats föreningen. Detta vill man givetvis försöka ändra på, de kommunala anslagen är ju livsviktiga för alla handikapporganisationer!

1960 slog patientföreningen vid Follingbo sanatorium och konvalescentföreningen ihop sina verksamheter, och föreningen fick då sitt nuvarande namn, Gotlands konvalescent- och patientförening. Kontakten mellan patienterna och föreningen skötes av Margit Lilja.

Fyra medlemmar, som varit med från föreningsstarten 1947, deltog i jubileumsfirandet, nämligen Axel Hultgren, Oskar Bergström, C. G. Lindh och Erik Hedlund.

Tack från förbundet

Från Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka deltog Albert Fredin. Han framhöll i sitt tal föreningens förnämliga insatser för de lungsjuka på Gotland och hoppades på ett lika förnämligt arbete i framtiden. Föreningen fick i gåva blommor i Orreforsvas. En del telegram inkom under kvällen.

Populära "Stamp i kön" från Slite underhöll med sång och musik, och ledde allsången. Sedan vidtog dans till Kurt Lundgrens trio.

Gästernas tack framfördes av HCK:s ordförande, K. G. Andersson. Föreningens nuvarande styrelse består av följande: Ordf. Åke Svensson, Ingha Andersson, Margit Arweson, Stig Lätt, Margit Lilja, Gunnar Rudberg, C. G. Lindh och Oskar Bergström.

Gynna
svenskt
näringsliv

Sivert Klasson ny RHL:man

Den 6 februari i år tillträder Sivert Klasson befattningen som rikskon- sult i riksförbundet.

Klasson kommer direkt från en fler- årig tjänst som studiese- kreterare hos ABF Dalarna. Erfarenheterna därifrån kommer säkerligen väl till pass inom förbundsverksamheten. Klasson tillhör också allergiföreningen i Borlänge och äger därmed god kännedom om handi- kapp-problemen. Under sin verksam- het i handikapprörelsen har han verk- samt bidragit till att utveckla studie- verksamheten inom denna, bl a har han under senaste tiden organiserat två veckoslutskurser i Vansbro och Idre för RHL:s kontakombud i Dalarna. En lokal HCK-kommitté i Borlänge har bildats med hans medverkan och kommunen har förmåtts att upplåta lokaler och sammanträdesrum för sju olika organisationer, däribland RHL:s lokalförening.

Klasson, som är född och uppväxt i Närke, var före ABF-anställningen styrelseledamot och studieorganisatör inom fackföreningsrörelsen under flera år.

Vi hälsar honom varmt välkommen till förbundsarbetet!

Pristagare bildkryss nr 9

- 1:a pris 25 kr Erik Sandberg, Långgan- tan 26 D, 330 23 Smålandsstenar
- 2:a pris 10 kr Verner Fransson, Pl 9469, 951 00 Luleå
- 3:e pris 5 kr Brita Andersson, Odalgan- tan 13, 931 00 Skellefteå

Bidrag som kan sökas för kurser, rekreation m m

Stiftelsen Sunnerdahls handikappfond har enligt de av Kungl Maj:t 30.4.1971 meddelade stadgarna till ändamål att lämna bidrag till behövande handikap- pade. Huvuddelen av stiftelsens års- avkastning går till handikappade barns och ungdomars vård och utbildning, men bidrag kan i undantagsfall också utgå till vård och utbildning av vuxna.

Vid bidragsgivningen ges begreppen vård och utbildning en vidsträckt in- nebörd. Således räknas hit tex omsor- ger av olika slag, rekreation, lägersko- la, sommargårdsvistelse, kursverksam- het främst för äldre ungdomar m m. Bidrag kan också utgå till rekreati- onsbefrämjande åtgärder huvudsakligen i kollektiva former för föräldrar och an- höriga som vårdar handikappade barn i hemmet. Likaledes kan stöd utgå till forskning och utvecklingsarbete.

Alla former av handikapp kan kom- ma ifråga för understöd. Bidrag kan ges åt både enskilda personer och or- ganisationer. Understöd får dock enligt stadgarna icke avse sådant ändamål för vilket bidrag kan erhållas av all- männa medel.

Utdelning av bidrag sker i huvudsak en gång om året, på våren. Nästa ut- delning blir sålunda i april 1973, vartill ansökningar om bidrag inges till Sunnerdahls handikappfond, c/o sekre- rare Gunnar Reinius, Ålstensgatan 59, 161 39 Bromma, senast den 15 februari 1973.

Ansökan skall innehålla:

För enskilda

Namn, ålder, adress
Art av handikapp
Ändamål för vilket bidrag söks
Sökt belopp
Uppgift om ekonomiska förhållanden
Referenser
Om bidrag för samma ändamål söks från annat håll skall uppgift också lämnas härom.
(Ansökningsblankett kan rekvireras hos sekreteraren.)

För organisationer

Namn, adress
Ändamål för vilket bidrag söks
Sökt belopp

Plan för utnyttjandet

Postgironummer

Om bidrag för samma ändamål söks från annat håll skall uppgift också lämnas härom.

Ytterligare upplysningar kan erhål- las efter skriftlig hänvändelse till se- kreteraren, Gunnar Reinius, som under tiden 1.1—15.2 1973 dessutom träffas per tel 08/25 77 11 måndagar kl 9—11 samt onsdagar kl 19—21. Hänvändelse kan under samma period också ske till ordföranden, Sixten Blomquist, per tel 08/25 62 60 fredagar kl 9—11.

Ny utredning om yrkesskadorna

Socialminister Sven Aspling har tillsatt en utredning om yrkesskadestatistikens utformning. Utredningsman blir över- direktör Olle Gunnarsson, arbetar- skyddsstyrelsen.

En bättre och snabbare redovisning av yrkesskadefrågorna är angelägen för att skapa underlag för insatser för en bättre arbetsmiljö. Utredningsman- nen skall formulera målsättningen för en modern yrkesskadestatistik genom en analys av de krav som kan ställas på statistiken och genom en allsidig be- lysning av behovet såväl för arbetar- skyddsverksamheten som yrkesskade- försäkringen. Angelägenheten av en snabb redovisning av inträffade yr- kesskador bör särskilt beaktas och nå- gon form av preliminär snabbstatistik övervägas. Utredningsmannen bör vi- dare lägga fram konkreta förslag be- träffande yrkesskadestatistikens admi- nistration.

Så var det...

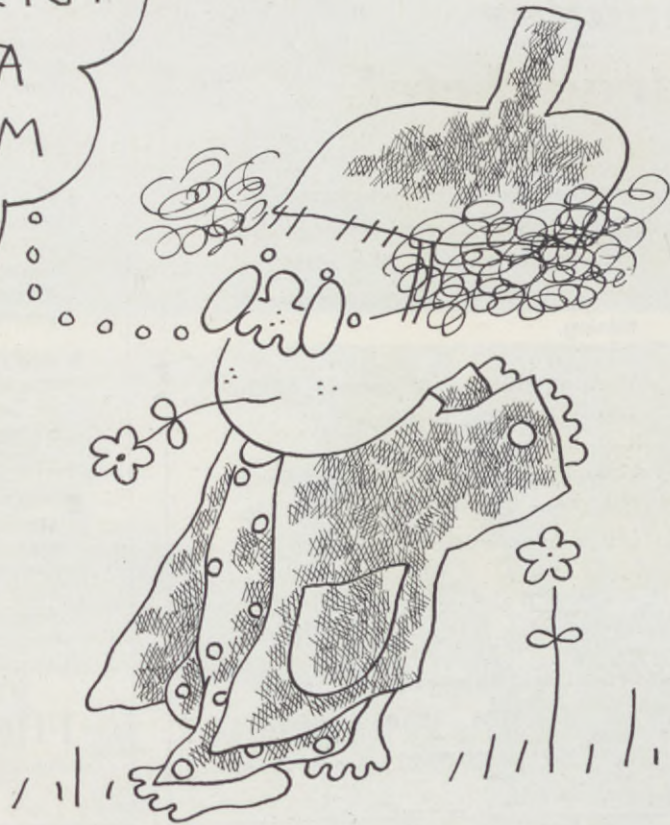
Forts. fr. sid. 9

Jag hade mest sällskap med en yng- re kollega. Vi delade rum. Han var en vänlig och småhumoristisk man en god kamrat. Ett av hans favorituttryck var: Livet är inte alltid som rosornas doft. Han var son till en berömd professor och hans ambition var stor, en stor och tung börda. Hans krafter var inte tillräckliga att bära den. När han inte fick ikläda sig fracken för disputation tog han på sig klädesplagget i fråga, gick ned i källaren till sin faders pro- fessorsvilla och promoverade sig med tillhjälp av en revolverkula till doktor i den värld där alla är lika. Livet är förvisso inte alltid som rosornas doft.

När jag tänker tillbaka på kongres- sen i Oslo så är det min gamle vän som är dess huvudperson. ■

...EGENTLIGEN ÄR DET
VÄLDANS UNDERLIGT
ATT MAN KAN ÄTA
ÄPPLEN... DOM SOM
ÄR SÅ VACKRA...

P. T.

...TÄNK DET ÄR SNART ETT ÅR
SEN BENKE LÅNADE MINA
TINTIN HÄFTEN... HERRE
GUD... HAN HAR VÄL
INTE GÅTT VILSE...

P. T.

Lönande extraarbete!

Status utökar sin medarbetarstab och söker nu intresserade personer över hela landet som vill sälja såväl prenumerationer som lösnummer av vår tidning.

Vi kan erbjuda ett lönande fritidsarbete med hög provision.

Välkommen att ta kontakt med Bengt Dahlström på förbundskansliet för vidare information.

Status

David Bagares gata 3, 1 tr
Box 3196 - 103 63 Stockholm 3
Tel. 08/20 09 23 eller 20 09 24

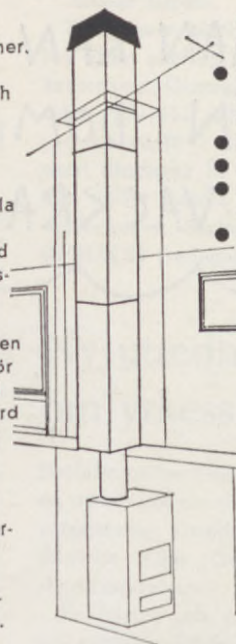
Skänninge-Skorstenen

monteringsfärdig helt i plåt-sektioner. Avsedd för alla typer av villor och fritidshus.

● med isolering invändigt i hela skorstensmantelns längd även i våningspassager.

● med ytermått 580x580 mm för ev. inbyggnad mellan standard skåputrustning

● med höj- och sänkbar skorstenshuv för er-hållande av bästa möjliga drag i ventilationskanalerna. Patentsökt.

tillverkas som standard i

- Galvad plåt men kan även er-hållas i
- koppar-plåt eller i
- rostfri plåt
- rökrör i ståltuber eller
- gjutjärnrör

Lätt att montera låga montagekostnader. Låg egenvikt = låga fraktkostnader.

Fråga oss om alla slag av stålskorstenar även för stora panncentraler.

FIRMA ERLAND CASSEL

596 00 SKÄNNINGE

Hälso- och Relaxresor 1973 till

PIESTANY (reuma, rörelsehinder)
FRANZENSBAD (hjärtbesvär, reuma)
MARIENBAD (urologiska sjukd, bantning)
JESENIK (neuroser, stress)
NOVY SMOKOVEC (luftvägssjukd)

SOLROSEN hälsoresor

Hantverkarg. 23, 112 21 Stockholm
Tel. 08/53 23 00

LINDARNA - FALUN

Postbox 405, 791 03 Falun 3

LOTTERIER - TOMBOLOR
BINGOVINSTER - FESTSERVICE
SPORTPRISER

RING 023/33050

Beställ våra nya kataloger

ICA

- nästan alltid
i närheten.

En kasse rymmer så mycket.

Mångsidig service, t ex.